

Woord vooraf

Dit boekje – over de grootheid van de Schepper – kent een bijzondere aanleiding. In de zomer van 2016 maakte ik, samen met mijn twee oudste zonen, een prachtige wandeling door Cornwall, het indrukwekkende Britse schiereiland, dat gelegen is aan de uiterste zuidwestpunt van het Verenigd Koninkrijk.

In deze wandeling troffen we veel elementen aan van wat de natuur zo prachtig maakt: de afwisseling tussen lichtgroene weilanden en diepgroene bossen, hoge heuvels en diepe dalen, kunstig gevormde kliffen en kloven, en bij dat alles voortdurend het water: het water van de klaterende beek die wij stroomafwaarts volgden, her en der afgewisseld met watervalletjes, totdat het geheel uitmondde in de ruige Atlantische Oceaan, waarvan de prachtige azuurblauwe golven de rotsachtige kust van Cornwall omspoelen.

Vol van de vele indrukken reden wij vervolgens in de loop van de middag naar de stad Exeter, waar wij in de kathedraal een Choral Evensong (een gezongen avondgebed) zouden bezoeken. De reden van dit bezoek was dat het Utrechtse koor de ‘*Schola Davidica*’ (www.scholadavidica.nl), in samenwerking met de Utrechtse Domorganist Jan Hage gedurende een week het kathedrale koor uit Exeter verving om in deze oude kerk en stad de lofzang gaande te houden.

Kenmerkend voor de Engelse avondgebeden is, dat er onder andere een Psalm volledig gezongen wordt, in de vorm van een beurtspraak tussen de twee helften van het koor. Deze avond was het de beurt aan Psalm 104.

Deze evensong ervoer ik als zeer indrukwekkend. Tijdens en na afloop van dit avondgebed heb ik getracht na te gaan wat hiervan de oorzaak was. In de eerste plaats, zo merkte ik, is het al een gebeurtenis op zichzelf om in de stilte van een indrukwekkende kathedraal als deze gewoon ergens te mogen zitten, en op weldadige wijze de dag ‘in te laten dalen’. Dat

indalen werd nog versterkt door het indrukwekkende lijnenspel van de kathedraal, waarbij de in de gewelven samenkomende verticale lijnen de verbinding tussen de wereld van God en mens deden ervaren. Een heerlijk gevoel van opgenomen te mogen zijn in de alomvattendheid van God begon te groeien. Toen vervolgens het avondgebed begon, bracht de muziek, alsof het allemaal nog niet genoeg was, een vierde dimensie aan in de lengte, hoogte en breedte van dit prachtige kerkgebouw. Deze dimensie kenmerkte zich door stijl, de stijl van de traditie. Alles kwam daarin samen: het gebouw, het orgelspel, de zang. Het besef opgenomen te zijn in een traditie van eeuwen, die een kostbare bedding en ruimte biedt voor de mens om in (op) te ademen. Hier te zijn op de Britse Eilanden, waar kerken als deze gebouwd werden en waar muziek als deze geschreven is! De Britse Eilanden, waarvandaan het evangelie destijds naar onze Lage Landen is gebracht! En waar nu, bij wijze van gebaar van dankbare verbondenheid en wederkerigheid, vanuit ons land de lofzang alhier gaande gehouden mocht worden. En dat vanuit de stad Utrecht, met het koor van de Janskerk en de organist van de Dom. U moet weten: tussen deze ‘op steenworp afstand’ van elkaar gelegen kerken in bevindt zich het standbeeld van Willibrord, de overzeese gezant-te-paard van het Evangelie, die afgebeeld is met een kerk in zijn hand. Hij bracht ons in aanraking met Israëls God en onze Heer Jezus Christus. Mede dankzij hem staan er nu ook in ons land prachtige godshuizen, en is er de kostbare traditie van het kerklied en de kerkmuziek, die ons kan richten op Israëls God. Een besef dat zelfs nog een spade dieper ging, toen de aan de orde zijnde schriftlezing uit de profeet Ezechiël klonk. Het ging daar immers over Gods belofte voor zijn volk Israel. Hij zou hun God zijn en hen het land schenken, als plaats om te wonen en waar boven alles Gods naam zou wonen. Jeruzalem als kern van de aarde en, zo zou later blijken, als bron van het Evangelie van Jezus Christus, voor alle volkeren bestemd. Ook al déze lijnen kwamen samen onder de gewelven van deze kathedraal. Dit machtige godshuis was niet zélf de bron van alles: die lag in Jeruzalem. Hoe heerlijk was het dat de verwijzing van de profeet naar het land Israel de volle ruimte kreeg. Zodat zich in

gedachten de lijn kon vormen: Jeruzalem-Exeter-Utrecht... en ál die plaatsen waar op aarde de heerlijkheid van Israels God gevoeld en gevierd wordt. Zoals ook op onze wandeling eerder deze dag, in de prachtige natuur.

En toen het eenmaal de beurt was aan Psalm 104 om te klinken in een wonderschone combinatie van koorzang en majestueus orgelspel, viel alles van de dag op zijn plaats, bij het horen (en voor ogen zien) van deze zin uit vers 10:

'He sendeth the springs into the valleys, which run among the hills.'

Al dat moois dat wij deze dag gezien hadden, zoals het water van de beek die wij de hele dag gevolgd waren door de prachtige valleien, viel dankzij Psalm 104 in één punt samen. Het water was door niemand minder dan Gód uitgezonden. Zijn hand stak achter dit alles! Deze dag, de indrukwekkende natuur: een cadeau van Hem! Zo schonk de dichtelijke taal van Psalm 104 een kostbare verbinding tussen het prachtige Cornwall en Israels God als de Schepper van dit alles.

Toen vers 10 van de Psalm geklonken had, kreeg ook de rest van de Psalm een diepgang zonder weerga: dankbaarheid voor de volheid van de schepping en voor de peilloze grootheid en het liefdevolle werk van de Schepper.

De Psalm vervolgde vanaf toen zijn weg in mijn geest, steeds verder afdalend als de rivieren en beken door de valleien waarvan gezongen werd, soms in een stroomversnelling, soms juist uiterst verstild, maar steeds opnieuw vergezichten openend, om tenslotte uit te monden in de donderende oceaán van de indrukwekkend gezongen doxologie, de lofzang op de drie-ene God:

*Glory be to the Father
and to the Son
and to the holy Spirit.
As it was in the beginning
is now and ever shall be
world without end. Amen!*

Overweldigd door dit vele kostbare besloot ik, eenmaal weer thuis, dat, hoewel een dergelijke bundeling van ervaringen zich niet zomaar laat overdragen, het toch zeker de moeite waard zou zijn om flink uit de inspiratie van deze Psalm te gaan putten, en mijn gedachten en associaties hierbij te delen. Nadat ik, dit alles in de praktijk brengend, er inmiddels meermalen over gepreekt heb – iedere keer weer anders! - ontstond ook het verlangen om via een boekje, geheel gewijd aan Psalm 104 en deze tekst voor tekst volgend, en stukje bij beetje proevend, te delen wat er zoal door mij gevonden is in deze Psalm. Het nadeel van een vers-voor-vers-behandeling is uiteraard dat het bruisende water enigszins gekanaliseerd en uit het verband van z'n loop gehaald wordt. Tegelijk echter is het voordeel dat het glas-voor-glas-putten uit de rijke bron van deze Psalm er wél voor zorgt dat het water goed geproefd kan worden. Daarom bied ik u als lezer dit boekje graag aan vanuit het vertrouwen dat door de lezing ervan iets van de rijkdom van het bronwater van Psalm 104 ook in uw hart mag gaan 'bruisen'.

G.A. Trouwborst

Nieuwleusen, december 2016

Inleiding bij de psalmen

Wat is een psalm?

In dit boekje staat Psalm 104 centraal. Maar waar komt het woord ‘psalm’ eigenlijk vandaan? En wat is de betekenis ervan?

Het woord ‘psalm’ vinden we niet terug in het Hebreeuws (de oorspronkelijke taal van het Oude of Eerste Testament), maar is later tot ons gekomen via het Latijn en Grieks. Het duidt op liederen die in het kader van een liturgie gezongen werden, onder begeleiding van een snaarinstrument. Overigens heeft het Hebreeuwse woord voor ‘psalm’ (namelijk: ‘mizmor’) min of meer dezelfde betekenis.

Met deze betekenis van het woord ‘psalm’ zijn we direkt al bij het wezenlijke kenmerk ervan: het is een lied, dat niet alleen persoonlijk bedoeld is, maar dat juist ook door mensen sámen, een geloofsgemeenschap, gezongen wordt.

Waarom psalmen in de liturgie thuishoren

Psalmen zijn liederen, die persoonlijke snaren kunnen raken. Er worden immers allerlei gevoelens in uitgedrukt, zoals bijvoorbeeld dankbaarheid, blijdschap, verdriet, vertwijfeling, boosheid, of lof aan God. Daar kun je je als mens bij tijd en wijle sterk in herkennen, afhankelijk van de eigen situatie of stemming. Dat heeft echter wel tot gevolg, dat bepaalde psalmen relatief vaak gelezen of gezongen zullen worden, en andere juist weinig of helemaal niet.

Door de psalmen in het kader van de liturgie te plaatsen, wordt deze eenzijdigheid voorkomen. Ongeacht de eigen persoonlijke gevoelens komt de gehele en zo gevarieerde inhoud van het psalmenboek naar voren. De ene dienst de ene psalm, een volgende keer weer een andere. Zo wordt de complete inhoud van het psalmenboek gezongen en gebeden. Alles wordt op zijn tijd bij God gebracht. Een kostbaar neveneffect is dat het ook de mens zelf goed kan doen. Ook al herkent iemand zich niet in bijvoorbeeld een verdrietige psalm, is het toch waardevol deze mee te zingen. Voor een ander immers, die zich op dat moment

wél verdrietig voelt, ontstaat er ruimte om zijn klacht al zingend te uiten, en wordt hij daarin door de anderen gesteund. Samen zingend wordt zo het verdriet bij God gebracht. Ook omgekeerd gesproken kan een vrolijke psalm, die door de geloofsgemeenschap gezongen wordt, toch ook iets goeds doen aan de zich verdrietig voelende enkeling, die uit zichzelf deze psalm nooit gekozen zou hebben en misschien op dat moment ook wel niet mee kan zingen. Tegelijk echter kan zo'n door anderen gezongen psalm iemand toch een stukje 'optillen' en dichter bij God brengen.

Psalmen leren: goed voor later

Kortom, samen psalmen zingen is goed en waardevol. Het heeft bovendien ook iets 'lerends' in zich. Via de psalmen leer je jezelf immers de geloofstaal van de Bijbel eigen te maken. Woorden en zaken, die je uit jezelf niet zomaar bedacht had. Soms heeft het ook iets van een 'diepte-investering'. Op sommige momenten kun je namelijk ineens gedragen worden door teksten van psalmen, die je binnenvallen. Vroeger hadden ze geen directe betekenis voor jezelf, en vroeg je je misschien af waarom je ze meezong. Maar nu je ineens in een bepaalde situatie verkeert, helpt de psalm jou om met die situatie om te gaan. Omdat je er woorden voor 'krijgt'. Je hoeft niet zelf het wiel uit te vinden. Er is allang een beproefde bedding van een psalm, waaraan je je kunt overgeven. Die je helpt om te verwoorden wat je voelt, en het bij God te brengen. Of om een bepaald licht van Godswege op je eigen situatie te ontvangen. Als geen ander leefde ook de Here Jezus op deze wijze uit de psalmen. Juist ook tijdens zijn lijden aan het kruis viel Hij terug op de woorden uit Psalm 22, die het voor Hem verwoordden en zijn klacht bij God brachten. En zijn laatste woorden vormden een citaat uit Psalm 31 (vers 6): *In uw hand beveel ik mijn geest!*

Vele tradities

In Israël en de kerk heeft men dit altijd geweten, dat je alle psalmen aan bod moet laten komen. In Israël en de synagoge werd en wordt het complete psalmboek gekoesterd. In de tijd

van Jezus' leven op aarde namen de psalmen een belangrijke plaats in. Denk aan Jezus' woorden tot de Emmaüsgangers, waarin Hij hen wijst op *de wet van Mozes, de profeten en de psalmen* (Lukas 24:44).

Ook in de kerk zijn de psalmen altijd gekoesterd. Te denken valt aan de kloosters, waar de psalmen in de getijdengebeden beurtelings en compleet gezongen en gebeden worden. Datzelfde geldt voor de evensongs (avondgebeden) in de anglicaanse traditie, en voor de getijden en diensten in de oosters-orthodoxe, rooms-katholieke en protestantse traditie. Calvijn heeft de kerk zelfs een berijmde psalmbundel geschonken, waarin alle 150 psalmen zijn opgenomen en in de gemeentezang een plek kunnen krijgen.

Kortom, er zijn altijd mogelijkheden te over geweest om in de psalmen te kunnen 'wonen'.

Gemiste kans

Ondanks alles wat hierboven is gezegd, staat in onze tijd het leren en zingen van psalmen onder druk. De nadruk op het individualisme zorgt voor een sterke neiging ertoe, dat ieder zijn eigen gevoelens op unieke wijze moet verwoorden. Putten uit wat uit de traditie wordt aangereikt, wordt al snel als onecht en onpersoonlijk gezien. Mede in dit licht worden de psalmen al snel als 'ouderwets' of 'moeilijk' afgeserveerd. In menig kerkdienst vervullen psalmen slechts een marginale rol. Ook op veel protestants-christelijke basisscholen is het aanleren ervan afgeschaft, zonder dat hiervoor een echte 'vervanger' is geboden. Hierdoor groeit momenteel een generatie op, die de kostbare bedding en klankbodem van de psalmen zich niet meer eigen heeft gemaakt, en de draagkracht ervan dus ook op latere leeftijd moet ontberen. Dit betekent een belangrijke gemiste kans, waarbij het te hopen is dat opnieuw ingezien zal worden hoe waardevol het juist is, om de psalmen in de liturgie van school, kerk en gezin in te bedden.

Inleiding bij Psalm 104

Psalm 104, waarin Gods grootheid als Schepper bezongen wordt, neemt zijn plaats in in de vierde verzameling psalmen (Psalm 90-106) binnen het Psalmenboek. In totaal wordt het boek Psalmen in vijf verschillende delen onderscheiden.

De psalmen zijn geschreven over een periode van verschillende honderden jaren, waarbij het huidige boek van 150 verzamelde psalmen waarschijnlijk in de 2^e eeuw voor Christus zijn definitieve vorm kreeg. De psalmen kennen verschillende auteurs, waarvan bijvoorbeeld David en Asaf er enkele zijn. Davids naam is aan maar liefst 73 van de 150 psalmen verbonden. Ook zijn er psalmen, waarvan de auteur niet bekend is. Bij Psalm 104 lijkt dit ook het geval te zijn. Er staat immers geen naam boven vermeld. Verder kijkend echter, lijkt het er sterk op dat toch aan David gedacht moet worden. De psalm lijkt immers een duidelijke band met Psalm 103 (die wél aan David toegeschreven is) te hebben. Zo is een belangrijke overeenkomst tussen Psalm 103 en Psalm 104 dat beide beginnen én eindigen met de oproep: *Loof de HEER, mijn ziel!* Beide psalmen vullen elkaar bovendien prachtig aan. In Psalm 103 gaat het over de grootheid van Gods genade en liefde, die de mens vergeeft en redt uit nood en dood. Aan het einde van deze psalm roept David op om God te loven, en worden ook alle schepselen in zijn oproep betrokken (Psalm 103:22). Daarmee is de overgang naar Psalm 104 aangegeven, waar Gods grootheid in de schepping voor het voetlicht gebracht wordt. Kortom, ondanks het ontbreken van Davids naam, mogen we hem toch als de vermoedelijke auteur zien van Psalm 104.

Waar Psalm 103 sterk verwijst naar de woestijnreis na de uittocht uit Egypte (Exodus), doet Psalm 104 nog een stap verder terug, en roept het scheppingsverhaal (Genesis) in herinnering. Ook in die zin vullen beide psalmen elkaar aan. God komt er ter sprake als Verlosser (Psalm 103) en Schepper (Psalm 104).

Psalm 104 vers voor vers

1. Zegen de HEER, mijn ziel! (1a)

Wij mensen praten veel. Meestal zijn onze woorden tot een ander gericht. Soms echter praten wij ook in onszelf. Misschien doet u dat ook wel eens. Je zegt je gedachten hardop. Die alleenspraken kunnen gaan over van alles en nog wat. Maar ook kan het zijn dat je bewust jezelf toespreekt. Om jezelf moed in te spreken bijvoorbeeld, of om jezelf bewust te zetten tot iets. De psalmdichter praat ook in zichzelf. Hij spreekt zijn ziel aan. Zijn diepste innerlijk. Aan dat innerlijk geeft hij een belangrijke opdracht: ‘Zegen de HEER, mijn ziel!’.

Misschien klinkt het u vreemd in de oren. God zegenen – dat lijkt wel de omgekeerde wereld. Is het niet God die óns zegent? Wij kunnen Hem toch niet zegenen?

Toch is het nog niet zo gek wat hier gezegd wordt. Want wat is zegenen eigenlijk? Om goed te begrijpen wat zegenen is, moeten we kijken naar het gebaar dat erbij hoort. Dat zijn de opgeheven handen van de voorganger, aan het einde van een kerkdienst bijvoorbeeld. Die handen verwijzen ons naar de Here God, die zijn hand op onze hoofden legt. Zegenen heeft dus met handoplegging te maken. In Joodse gezinnen legt de vader iedere vrijdagavond, aan het begin van de Sabbat, zijn handen op de hoofden van zijn kinderen, en zegent hen. Een kind dat de hand van vader of moeder op het hoofd voelt, ontvangt daarmee veel: een gevoel van aanvaard te zijn. Van bescherming. Van veiligheid. Het kind voelt: er wordt van mij gehouden; ik mag er zijn.

Laten we van hieruit nog eens kijken naar datgene wat zo vreemd leek: een mens die God zegent. Bij nader inzien begrijpen we misschien wat de psalmdichter er mee wil zeggen. Hij laat hiermee zien dat de Here God uiterst waardevol voor hem is. Hij zegt tegen zichzelf: ‘Ik heb een God, die zo kostbaar is, dat ik hem nooit meer kwijt wil.’

Daarmee maakt de psalmdichter ons nieuwsgierig. Wat is er dan zo bijzonder aan de Here God, dat deze mens Hem zegent?